

VALEH-ZƏRNIYAR

Sizə hardan xəbər verim, Qarabağın Abdalgülablı kəndindən, kimdən, el arasında məşhur söz ustası olan şair Məhəmmədin nəvəsi Aşıq Valehdən. Valeh lap uşaqlıqdan aşiq idi. Özü də haqq aşığı idi. Dünyada bir aşiq onun qabağında dura bilməzdi. Aşıq Valehin Səməd adlı bir şagirdi var idi. Səməd Aşıq Valehdən aşılıq öyrənirdi. O istəyirdi ki, ustası kimi aşiq olsun. Səməd Aşıq Valeh ilə toy məclislərinə gedər, çalıb oxuyar, dövran keçirərdi.

Sizə kimdən xəbər verim Xarizan adlı bir qarıdan. Qarının Güləndam adlı bir nəvəsi var idi. Qarı istəyirdi ki, Güləndamı Səmədə versin, həm də onu Valehdən ayırsın. Bir gün Valeh Səmədlə toy məclisindən gələrkən Xarizən qarı bir burnunu çəkdi, bir tumanını çəkdi, Səmədi yola çəkib dedi:

– Ay dəli, hayana gedirsən? Eşidirsən ki, Valeh sağ olsun, amma oxuyan, əziyyət çəkən sən, deyirlər Səməd bir şey bilmir.

Səməd əvvəl qarıdan bu sözü eşidib acıqlandı. Dedi:

– Qarı, belə sözləri danışma. Valeh mənim ustadımdır.

Xarizən qarı onun qılığına girib dedi:

– Ay bala, sənə yazığım gəlir. Sən yaxşı aşiqsan, el arasında adın-sanın yoxdur. Sən Valehdən ayrıl. Gəl mənim yanıma. Güləndam adlı nəvəm var, verim onu sənə.

Səməd qız məsələsini eşidəndə qarının sözünə aldı, razı oldu. Qayıtdı Valehin hüzuruna, baş əyib dedi:

– Usta, məni bağışla, mənə usta olmusan, mənə çox hörmətin keçib. İndi izin ver, özüm tək aşılıq etmək istəyirəm.

Aşıq Valeh dedi:

– Mənim sözüm yoxdur, ancaq qalsan yaxşı olar, tamam-kamal ustad olarsan, həm özünə bir gün qazanarsan, həm də mənə rəhmət oxuyarsan.

Valeh bildi ki, qarı Səmədi yoldan çıxarıb. Söz Səmədə təsir etmədi, ayrılıb getdi, kəndbəkənd aşılıq etdi. Daha Valehin yanına gələ bilmədi.

Səməd gəzməkdə olsun, sizə kimdən xəbər verim Dəmir qarı Dərbənddə Zərniyar xanımdan. Zərniyar xanım çox gözəl idi. Hər yandan elçi gəlirdi, ərə getmirdi. Deyirdi hər kim məni bağlasa ona gedəcəyəm, kim bağlaya bilməsə boynunu vurduracağam. Bütün mahaldan aşılıqlar tökülüb gəlirdi, Zərniyar xanım hamısını bağlayıb zindana salırdı. Hər dəfə zindanda qırx aşılıq tamam olan kimi boyunlarını vururdu. Odur ki, Zərniyar xanım adam kəlləsindən minara, bədənindən çəpər çəkdiymişdi. Özü də dünyanın hər yerinə namə yazıb fikrini bildirmişdi. Atası çox deyirdi ki, bu adamları az qır, Zərniyar inadından dönmürdü. Bu minvalla yenə də Zərniyar otuz səkkiz aşılıq zindana saldırmışdı. Gözləyirdi qırx olsun.

Sizə kimdən xəbər verim, Səməddən.

Səməd gəzə-gəzə gəlib Dəmir qarı Dərbəndə çıxdı. O elə bildi burada ondan başqa aşılıq yoxdu. Saz çiyində gəlib Zərniyar xanımın darvazasının ağzına çıxdı. Zərniyar onu görəndə kimi qaravaşlara hay vurdu, dedi:

– Qızlar, gedin o aşılıq mənim yanıma gətirin. Yaxşı oldu, otuz doqquz aşılıq tamam oldu. Biri də gələr, boyunlarını vurduraram.

Qaravaşlar gedib Səmədi Zərniyar xanımın hüzuruna gətirdilər. Zərniyar xanım Səmədə iki bağlama dedi. Səməd açdı. Üçüncünü deyəndə sözü boğazında yapışmış qaldı. Əmr edib onu zindana saldırdı. Səməd dustaqxanada gördü ki, aşılıqlar baş-başa verib yatışıblar. Görən-görən dedi:

– Ay zalımın oğlu, bizim də qanımıza bayis oldun.

Aşıqlara Zərniyar xanım üç gündən bir cirə çörək verirdi. Bu dəfə çörəyi paylayanda arpa lavaşının biri bütöv sürüşüb düşdü Səmədin qabağına. Zərniyar gülüb dedi:

– Deyəsən bu aşıq naz-nemətlə böyüyən aşıqlardandır.

Səmədin keçmişlər yadına düşdü. Ürəyi cuşa gəlib dedi:

– Xanım, mən ustadım usta Valehlə toy məclislərində çolpa pilov yeyib gəzərdim, indi arpa lavaşını mənə üz görürsən. Xanım, bizi nə üçün qırırısan?

Zərniyar acıqlanıb dedi:

– Kəs səsini, nə qədər dünyada aşıq var, hamısını qıracağam. Deyəsən mən tək qalacam.

Səməd gülüb dedi:

– Bizlər südlü pülov aşığıyıq, get özünə bab, ustad aşıqlarla deyiş.

Zərniyar xanım dedi:

– Qoçaq, deyəsən sən yaxşı aşıqlar tanıyırsan. Mənə de.

Səməd dedi:

– Xanım, Qarabağın Abdalgülablı kəndində bir Aşıq Valeh var. Adı, şöhrəti mahallar gəzir. Özü də gözəllikdə Yusifə bərabərdir. Çağır onu beş kəlmə sözlə canına üşütmə salsın.

Zərniyar dedi:

– Valehə namə yazsam gələrmimi?

Səməd dedi:

– O belə yeri göydə axtarır.

Zərniyar qələm götürüb namə yazdı. Üç bənd də söz yazıb kətan papaq ləzgi çağırıb məktubu ona verdi.

Ləzgi dedi:

– Can bucu, bir uxu görək nə yazıbsan, bəlkə yazıbsan
ləzginin güzlər çıxar.

Zərnigar sazı sinəsinə basıb görək nə dedi:

Bizdən salam olsun Aşiq Valehə,
Əyər aşıqsansa bu meydana gəl.
Ya aşıqlıq adın atsın üstündən,
Hünərin vardırsa bu dövrəyə gəl.

Dilimdən çıxıbdır bir belə ilqar,
Kim məni bağlasa olum ona yar.
Aşıqlər sərindən tikdirrəm minar,
Sən də əğyar olsan şirin cana gəl.

Bir neçə aşığı eyləmişəm bənd,
Ayağında zəncir, boynunda kəmənd.
Adım Zərnigardır, Vətənim Dərbənd,
Məni alar olsan Dağıstana gəl.

Ləzgi məktubu qatlayıb cibinə qoyub yola düşdü, qış-
dağa gəlirdi, qoyunları sürdü, məktub yadından çıxıb qaldı
altı ay cibində. Altı aydan sonra gördü məktub cibindədir.
Dedi:

– Vay canı ölmüş canım. Zərnigar xanım məni
öldürəcək.

Yaylağa köç köçəndə qoyunu yoldaşlara tapşırıb, özü
Abdal Gülaba gəldi. Soruşdu, dedilər Valeh qonşu kənddə
toydadır. Gəlib Valehi tapdı. Gördü ortada nağıl deyir.

Dedi:

– Aşiq, aşiq, saxla, sənə məktub ola var.

Valeh məktubu alıb məzmunu ilə halı olandan sonra istədi məclisi yarımçıq qoyub getsin, qoymadılar. Götürüb üç bənd söz dedi:

(Ordubadi)

Aydın olsun gözlərin,
Gəlibdir yarın kağızı.
Toyda çatdı əlimə,
Zərnigarın kağızı.

Sazımı alaram ələ,
Yol gedərəm gülə-gülə.
Onu tutaram şirin dilə,
O bəxtiyarın kağızı.

Qaş qəmər, gözü ala,
Yanaqları batıb bala.
Valeh ona qurban ola,
O xoş nigarın kağızı.

Ləzgi Valehə güldü.

Valeh dedi:

– Niyə gülürsən?

Ləzgi dedi:

– Bu sözlər qaraçı sözləridir, bunlarla Zərnigar xanıma nə edəcəksən?

Valeh dedi:

– Düz deyirsən.

Valeh Zərnigara bu sözləri yazıb Ləzgiyə verdi. Görək nə dedi:

(Qayda)

Qarabağdan dad eləyib gəlmişəm,
Əyər bir do, tələb var isə gəlsin.
Cəhənnəmi bu dünyada göstərrəm,
Hansı bəndə günahkardı de gəlsin.

Çıxaram meydana divana nisbət,
Pəhləvanam Əbül-Mərcana nisbət.
Füzuli, Firdosi sal-sala nisbət,
Kimin artıq dərsi varsa de gəlsin.

Mənəm şair Məhəmmədin nəbadi,
Aşıqlarda, aşiq gülü babadı.
Şairlikdə hər kimsənin evladı,
Valeh ilə bərabərdir de gəlsin.

Ləzgi məktubu alıb qoydu cibinə dedi:

– Bu başqa məsələ.

Yola düşdü. Valeh toyu qurtarıb evlərinə gəldi.

Anasına dedi:

– Ana, mənim üçün tədarük gör, mən uzaq yola
gedəcə-yəm.

Anası razı olmadı.

Valeh dedi:

– Getməliyəm.

Anası naçar qalıb Valehə dedi:

– Onda heç olmasa sevgilin Sənəmlə görüş, sonra yola
düş.

Valeh anası ilə halal-hümmət edib Sənəmgilə gəldi.
Gördü ki, Sənəm evdə yoxdur. Sənəmin nökrini çağırıb

gön-dərđi ki, gedib onu tapıb gətirsin. Nökər tez gedib qayıtdı, Valeh Sənəmi necə soruşdu:

(Şəşəngi)

Başına döndüyüm yarın nökəri,
Dərđimi canana dedin, nə dedi?
Sən də mənim kimi şirin dillisən,
Çəkdin bir pünhana, dedin, nə dedi?

Mən sevmişəm ağ üzündə xalını,
Yoxsa yar gizlədir mah camalını.
Biçarə Valehin ərzi-halını,
Yusif-i-Kənana dedin, nə dedi?

Nökər dedi:

– Qorxma, nə demisənsə hamısını demişəm, indicə gələr.

Bir az keçmişdi, gördü ki, Sənəm bir dəstə qızla gəlir, onları görək Valehin canı cuşa gəlmişdi, sazı sinəsinə basıb görək nə dedi:

Toy evindən gələn qızlar, gəlinlər,
Toyunuz əcəb olub allı gəlmisiz.
Aşırı öldürməkdə vardır qəsdiniz,
Fikr eləyib nə xəyallı gəlmisiz.

Bir-birin çağırır nə gözəl bacı,
Bir dərđə düşmüşəm yoxdur əlacı.
Nə vaxtdır dəhanım dadıyır acı,
Üçünüz də ləbi ballı gəlmisiz.

Qəlbimi qəlbindən eyləmə uzaq,
Axıban didəmdən tökülür fəraq.
Bir sənəm, bir Valeh, bir xəlvət otaq,
Heyif ola qalmaqallı gəlmisiz.

Valeh sözünü müxtəsər edib Sənəmlə halallaşıb yola düşdü. Yol ilə bir az getdikdən sonra gördü ki, bir dəstə qız çöldə çiçək dəririlər, qızların içində bir qız var, misli-bərabəri yoxdur. Valeh götürüb görək nə dedi:

(Gözəlləmə)

Sallana-sallana seyrə çıxanda,
Sərvi qamətindən xəcalət çəkər.
Lalə yanağından, nərgiz gözündən,
Qönçə gülüşündən nəzamət çəkər.

Nəstərən bənövşə çalışsa yüz il,
Çətindi ömrünə yetişə müşkül.
Qulac saçlarımla bəhs edir sünbül,
Düşər ayaqlara qərabət çəkər.

Valehin bağırını eylədin biryan,
Qurbanam yolunda ey əbru-kaman.
Bircə mən deyiləm hüsnünə heyran,
Həsretini küllü vilayət çəkər.

Qızlar gülüşüb Valehə sağ ol dedilər. Aşiq qızlara dedi:

– Görək xələt verəsiniz.

Qızlar Valehə gül verdilər. Valeh yola düzəldi. Yaman isti hava idi. Bir qədər at sürdü, yolda susadı. Bir də gördü

ki, üç qız gəlir. Qızlar çox gözəldir. Valeh qızlardan su istədi. Qızlar Valehə dedilər:

– Əyər sən haqq aşığısansa bizə üç bənd söz de, yoxsa sənə su yoxdur. Valeh götürüb üç bənd söz dedi:

(Zil zəbul kökündə)

Ay ana, bu bir cüt sonanın
Hansına qurban mən olum.
Məzlum baxım can alanın
Hansına qurban mən olum.

Qəddi-qaməti dünyada,
Maşallah, çəkən ustada.
Hər birisi mələkzadə
Hansına qurban mən olum.

İki təzə nocəvanın
Qəmzələri tökür qanım.
Valeh deyir birdi canım,
Hansına qurban mən olum.

Valeh qızlardan ayrılıb yol eylədi. Bir də gördü ki, bir qızı qırx incə qız gəzməyə çıxarıblar. Vallah, qız elə qızıdır ki, misli maləndi yoxdur. Valeh bir könüldən min könülə qıza vuruldu. Qabırğasının arasından bir sancı tutdu, ağrısı vurdu düz ciyərlərini bürüdü. Bərkdən dedi:

– Aman Allah, bu nə qədər gözəldir, amma bir eybi vardır. Bu qız da şair Məsum əfəndinin qızı Xətayi xanım idi. Çox ağıllı, kamallı qız idi. Xətayi xanım kənizlərə əmr etdi ki, bu oğlan quş olub göyə uçsa tutub mənim yanına

gətirin. Kənzilər Valehi tutub gətirdilər Xətayi xanımın hüzuruna.

Xətayi xanım dedi:

– Aşiq, düz deməsən boynunu vurduracağam. De görüm mənim ayıbım nədir?

Valeh dedi:

– Gözəl xanım, sən heç təşvişə düşmə, mənim sözüümün mənası budur ki, sən eyibsiz gözəlsən, ancaq hayıf qocala-caqsan. Gül rəngin solacaq, öləndə bütün vücudun torpaq içində çürüyəcək.

Xətayi xanımın Valehin açımından çox xoşu gəldi, dedi:

– Bu gecə bizdə mehman qal, yaxşı söhbət et, biz də feyziyab olaq.

Valeh yolda olmasına baxmayaraq razılaşdı. Xətayi xanım Valehin qonaq qalmasını atası Mənsim əfəndidən izin aldı. Mənsim əfəndi dedi:

– Kamil adam olsa mən də gələrəm, qulaq asaram, olmasa qayıdıb gedərəm.

Mənsim əfəndi Xətayi xanımla Valehin yanına gəldilər. Mənsim əfəndi salam verib dedi:

– Oğlum, söylə görüm səfərin haradır?

Valeh salam alıb ərz etdi ki, baba, səfərim kannan gəlib məkana gedirəm.

– Oğlum, kan nədi, məkan nədi?

Valeh dedi:

– Kan bu dünyadı, məkan o dünya.

Mənsim əfəndi afərin dedi. Sonra Mənsim əfəndi dedi:

– Allah neçədi?

Valeh dedi:

– İki

Dedi nə qayırır?

Valeh dedi:

– Bir göydəki Allahdır, dünyanı bərqərar edir. İkinci Allah o dağın dalında qaltaq qayırır. Kim yolundan çıxdı, qoyur dalına, minir.

Mənsim əfəndi gülüb dedi:

– Afərin oğlum, indi de görüm əsil səfərin haradır?

Dedi:

– Dəmirqapı Dərbəndə gedirəm. Eşitmişəm orda bir Zər-nigar xanım peyda olub, onun meydanına gedirəm.

Mənsim əfəndi dedi:

– Oğlum, Zərnigar xanım peyda olandan mən aşığı, şairliyi tərgitmişəm. Onu yaman zaval söyləyirlər. Nahaq yerə özünü yorma, Zərniyar xanıma cavab verə bilməzsən.

Valeh dedi:

– Gərək ya ölüm, ya otuz doqquz aşığı zindandan xilas edəm.

Mənsim əfəndi nə qədər öyüd, nəsihət etdisə Valehə kar etmədi. Sonra dedi:

– İndi ki belədir, bir neçə bənd söz deyim, əyər cavab verə bilsən, elə Zərniyar xanıma da cavab verərsən.

Valeh dedi:

– Çox əcəb, buyurun.

Mənsim əfəndi sazı götürüb Valehə belə bir bağlama dedi:

(Qayda yolunda)

Mənsim əfəndi

Kəndindən laf edib şairəm deyən,

Sualımın cavabında döz indi.

Diksinmə, qısqaqna, çəkinmə, qorxma,

Al sualın, ver cavabın tez indi.

Valeh

Bilsəydim mahalı bəndə salıbsan,
Eynullah gəzməzdik bura biz indi.
Diksinməyəm, qısılmaram, qorxmaram,
Xəbər alsan o sualdan yüz indi.

(Qayda yolu (bayatı kürd yerində))

Mənsim əfəndi

O kim idi doğdu yüz səksən oğlan,
Kim idi ürfətə apardı qurban.
Kim kimi öldürdü, etdi nahaq qan,
Kim idi vermədi ona qız indi.

Valeh

Havva nənə doğdu yüz səksən oğlan,
İsmayıl ürfətə apardı qurban.
Habili öldürdü Qabil nahaqdan,
Adəm ata vermədi ona qız indi.

(Zil garayı kökündə (şurun zili))

Mənsim əfəndi

O kimdir ki, əlləri var neçə min,
Hər əlində barmaqları neçə min,
Hər barmaqda qələm tutar neçə min,
Bunu bilən aşıqə yoxdu söz indi.

Valeh

Cəhənnəm maliki əlli yeddi min,
Hər əlində barmaqları yeddi min,

Hər barmaqda qələm tutar yeddi min,
Onu nə siz görün, nə də biz indi.

Söz tamama yetdi, Mənsim əfəndi dedi:

– Oğlum, əhsən sənə, çox kamil ustadsan, Zərnigarın öhdəsindən sən gələcəksən.

Valeh gecəni orada gecələdi. Səhər Xətayi xanım ilə vidalaşmış ayrıldı. Bir neçə gün yol getdi. Sonra Samur çayına çatdı. Çayın kənarında bir çobana rast gəldi. Çoban yeddi alaçıqın keçəsindən özünə yapıncı tikdirmişdi. Əlindəki çoma-ğın səkkiz batman qurğuşundan düzəltmişdi.

Valeh dedi:

– Bu çobandan bir az süd alım yeyim.

Çobana yaxınlaşıb dedi:

– Çoban qardaş, atalar misalı var, deyərlər ki, azdın qəbristana, acdın çobana, yoruldu sarvana. Aclığı var, bir az süd sağ, çörək yeyim.

Çoban bir neçə qara qoyun sağdı. Valeh toqqasının altını bərkitdi.

Çoban ona dedi:

– Sazından görürəm ki, aşığısan, de görüm haqq aşığısan, yoxsa avara aşığısan?

Valeh dedi:

– Haqq aşığıyam.

Çoban dedi:

– Əyər haqq aşığısansa söylə görüm nə üçün çayın o tayında qalıbsan. Bu saat elə sözlər oxu ki ya çay qurusun, ya da geri axsın. Əyər belə edə bilməsən, sənə bir çomaq vuracam, heç tozun da qalmayacaq.

Valeh gördü ki, işlər şuluxdu, aldı sazı sinəsinə, görək Samur çayına nə dedi:

(Sarı torpaq şikəstə)

Əsriyib-əsriyib, kükrəyib axan,
Ağzı ağ köpüklü, divanə Samur.
Atanın, ananın bircə oğluyam,
Qıymagilən məntək mehmana, Samur.

Qanlı-qanlı qayalardan çıxırsan,
Şaqqıllayıb hər dərədən axırsan.
Yerdən tərənəndə evlər yıxırsan,
Baxmayırsan yaxşı, yamana, Samur.

Valeh deyər, bulaqlarda gözün var,
Çox güclüsən, qüvvətlisən, sözün var.
Neçə şaqqaların, neçə izin var,
Neçəsin vermişən ziyana, Samur.

Valeh sözünü tamam eyləyən kimi Samur çayı iki şaqqaya ayrılır. Çayın ortasından bir böyük yol açılır. Bu zaman çoban valehin ayağına yığılıb dedi:

– Aşırıq, mən səninlə qardaş oluram. Harda darda qalsan, məni çağır, dadına çataram.

Valeh çobanla əl görüşüb Dəmirqapı Dərbəndə yola düşdü. Gəlib çatdı bir bağın yanında dayandı. Gördü ki, bağ, nə bağ, burada cənnət meyvəsindən olan bütün ağaclar var. Bağın ətrafında gözəl quşlar cəh-cəh vurub oxuyur. Valeh bağın dörd bir tərəfinə dövrə vurub baxdı. Sonra baxıb gördü ki, bağın içində bir qız var, adamın aqlını başından alır. Elə bil ki Allah dünyada olan gözəlliyin hamısını bu qıza verib. Valehin ağı başından çıxdı, az qaldı yerə yığıla. Öz-özünə dedi: “Kəmsər oğlu, kəmsər, nə olub hər gö-

zəl görəndə özündən gedəcəksən?” bir təhər özünü saxlayıb dedi:

– Yəqin bu aşıqlərin qənimi Zərnigar xanım olacaq. Gəl buna bir neçə bənd söz de. Əyər Zərnigar olsa bildirəcək.

Sazı sinəsinə basıb dedi:

Ey havalı, gəştə çıxan nazənin,
Gəşt eyləyib nə havalı gəzirsən.
Neçə aşıqləri bəndə salmışan,
Götürmüşən muzd babalı gəzirsən.

Demə bu seyrə çıxan qız elə Zərnigar xanım özü imiş. Zərnigar xanım bu sözü eşidən kimi dedi:

– Allah yaxşı yetirdi, öz ayağı ilə gəlib çıxdı. Bunu da bağlaram, qırx aşiq düzələr. Hamısını qıraram. Daha zindənda saxladığım bəndi.

Qızları səslədi:

– Ay qızlar, görün bu aşiq kimdi, gəlib mənə bağımın yanında belə havalı-havalı oxuyur. Mən onun başına oyun gətirərəm, siz də tamaşa edərsiniz.

Zərnigar sazı götürüb dedi:

Zərnigar

Bahar əyyamında, işrət çağında,
Gəşt eyləyib mən havalı gəzirəm.
Otuz doqquz aşiq bəndə salmışam,
Götürürəm muzd babalı gəzirəm.

Valeh

Bu dünya dediyin bir bivəfadır,
Yenə ona əlac zövqü-səfadır.

Elə yarsız gəzmək sənə cəfadi,
Eyləyibən nə xəyalı gəzirsən.

Zərnigar

Xaliqələm-yəzəl vahidi yektay,
Bir kamal qüdrətdən verib ona pay.
Bu əsirdə heç kim olmaz ona tay,
O İrani, o Turanı gəzirəm.

Valeh

Valeh kimi gəzmə ahu-zarınan,
Ülfət bağla bir vəfalı yarınan.
Qonuş bir münasib xiridarınan,
Şux gözəlsən, çox havalı gəzirsən.

Zərnigar

Gör necə boynuna saldırram kəmənd,
Sərindən tikdirrəm minara bulənd.
Adım Zərnigardır, Vətənim Dərbənd,
Valeh kimi nöcavanı gəzirəm.

Söz tamama yetdi. Zərnigar dedi:

– Valeh, de görüm, mənimlə meydana girişəcəksənmi?

Valeh dedi:

– Nə qədər canımda can var, səninlə varam.

Zərnigar bu sözü eşidib Reyhan bağını xəli-gəbə ilə bəzədi, behişdə döndərdi. Dərbənddə olan adlı-sanlı adamları, səğirdən kəbirə qədər, axund, molla, üləma, bütün Dərbənd əhlini məclisə çağırdı. Otuz doqquz aşığı da küləş şələsi kimi əli-qolu bağlı gətirib düzdü pambıq palazların üstünə ki, qoy soyuq çəksinlər ki, biliksiz olduqları halda cəhlə girişməsinlər.

Zərnigar xanım Valehə yaxınlaşdı, dedi:

– Əyər mən səni bağladım, səni otuz doqquz aşığa qoşub boynunu vuracam. Sən məni bağlasan sənə gedəcəyəm.

Aldı Zərnigar xanım qızmış şir kimi meydana girib nə dedi:

(Qayda-Garayı)

Zərnigar

Bizdən salam olsun Aşiq Valehə,
Mərdin meydanında gəl eyləyək cəng.
Görək ki kim kimi verir zavala,
Kim kimin əlində mat olur diləng.

Valeh

Al cavabın deyim, Zərnigar xanım,
Mənəm aşıqlarda bir girami-cəng.
Zərrəycə yerimdən tərpedə bilməz,
Yığılsa rum, qeysər, ta hindu, firəng.

Zərnigar

Sən tək çox aslanlar salmışam girə,
Üç gündə bir çörək verirəm cirə,
Sənin də gərdənin keçər zəncirə,
Aşiq sərrafiyam manəndi-fişəng.

Valeh

Aşiq olan özün sənə tay etməz,
Sədamı eşidən gecə xab etməz.
Dəmir zəncir eşq oduna tab etməz,
Gəl mənə bağlama top ilə tüfəng.

Zərnigar

Məğrur olma sinəndəki varına,
Bir səddəm ki, bəsdə burcu barına.
Zəhərlər qataram ruzigarına,
Qan ağlar halına dəryada nəhəng.

Valeh

Qurban olum sənə kimi cavana,
Sən bir zənansən, mən də mərdana.
Xıxmışam hayxırıb girsəm meydana,
Aslanın cənginə tab etməz pələng.

Zərnigar xanım dedi:

– Yorulmuşam, söhbətin məbədi səhərə qalsın.

Aşıq Valeh razı olmayıb dedi:

– Xeyir, nə sözün var söylə, mən yorulmamışam.

Zərnigar baxdı ki, doğrudan da Valeh zor aşıqdı, amma nə qədər etdi, Valeh razılaşmadı. Zərnigar acıqlanıb qızmış nərə döndü, sazı götürüb dedi:

Zərnigar

Bizdən salam olsun Aşıq Valehə,
Əzzəl nə şey xəlq eylədi sübhəni.
Necə şeylər oldu ondan xəbərdar,
Yaratdı sifəti, namu, nişanı.

Valeh

Al cavabın deyim, Zərnigar xanım,
Əzəl bir növ xəlq eylədi sübhəni.
Küllü aləm oldu ondan xəbərdar,
Yaratdı sifəti, namu, nişanı.

Zərnigar

Deynən görün nədir yerin əsası,
Nə üstündə qərar tutub durası.
Neçə min il yerlə göyün arası,
Nədən xəlq etdilər həft asımanı.

Valeh

Bilginən, balıqdır yerin əsası,
Gav üstündə qərar tutub duası.
Yüz səksən min ildir yer-göy arası,
Nurdan xəlq etdilər həft asımanı.

Zərnigar

O nədir ki, bilmək olmaz sanını,
O kim idi yumadılar qanını.
O kim idi alacaq öz canını,
O kimdir ki, öldü, dirildi canı.

Valeh

Ulduzların bilmək olmaz sanını,
Şəhidlərin yumazdılar qanını.
Əzrayıldı alacaq öz canını,
O Cərcisdi, öldü, dirildi canı.

Zərnigar gördü ki, Valeh onun cavabların verir,
hırləndi, dedi:

– Mən Zərnigar olam, mənim qıfılbəndimin cavabını
verələr.

Valeh onun fikrini başa düşdü, dedi:

– Xanım, fikirləşmə, ürəyində nə qədər qıfılbənd
varsa, de gəlsin. Mən cavab verməyə hazırım.

Bu sözdən Zərnigar acıqlandı, nə dedi:

(Bayatı Şiraz şəşəngisi)

Zərnigar

Qarabağdan dod eləyib gəlmisən,
Aləm bilir mən əlayam, sən nəsən.
Özün öz əlinlə keçmisən girə,
Haxdan sənə bir bəlayam, sən nəsən.

Valeh

Ey nazənin, alimlərin içində,
Aləm bilir mən yektayəm, sən nəsən.
Qulluq eləmişəm neçə ustada,
Eşq içində dolu payam, sən nəsən.

Zərnigar

Mən səni salaram xaki-turaba,
Sualımdan aciz qaldın cavaba.
Boy vermərəm hər kəmtərə, quraba,
Bu ölkədə mən dəryayam, sən nəsən.

Valeh

Sənin tək gözəli al eylərəm mən,
Gətirib özümə mal eylərəm mən.
Dəryanın üstündən yol eylərəm mən,
Hikmətdə mən ki Musayam, sən nəsən.

Zərnigar

Zərnigaram, səni çəkdiyəm dara,
Başından qoydurram qüllə, minara.
Kimin var dərdinə eyləsin çara,
Mən belə əhli-sevdayam, sən nəsən.

Valeh

Ustadım Səməddi, sakinim Abdal,
Onu görən kəsin dili olar lal.
Kamalda Hafizə vermərəm macal,
Valehəm, mən o əzayam, sən nəsən.

Hər ikisi sözü tamama yetirdilər. Valeh Zərnigara dedi:

– İndi izin ver, mən qabağa düşüm, beş kəlmə sənə bağ-lama deyim, sən də aç. Sən dediyin bəsdı.

Dərbənd əhli yerbəyerdən dedilər:

– Zərnigar xanım, izin ver desin, uzaq ölkədən gəlib, qərrib oğlandır. Xatirinə dəymə.

Zərnigar xanım dedi:

– Aşıq Valeh, izindir, indi nə qədər deyirsən, de gəlsin. Valeh sazının zilini zil, bəmini bəm köklədi, aldı görək nə dedi:

(Bəm segah kökündə şikəstə)

Valeh

Səndən xəbər alım, Zərnigar xanım,
Əzəlki mətləbin, kamın neçədi.
Nə ilə kamilsən, nə ilə naqis,
Mürdə, zində sərəncamın neçədi.

Zərnigar

Al cavabın verim ay Aşıq Valeh,
Əzəlki mətləbim, kamım ikidi.
Ədəbli kamildi, biədəb naqis,
Mürdə, zində sərəncamım ikidi.

Valeh

O nədir ki, batinində nazirdi,
O nədir ki, vücudunda hazırıdı.
O nədir ki, şəbu-zildə zahirdi,
Bundan artıq sərəncamın neçədir.

Zərnigar

Bir Allahdır batinimdə nazirdi,
Bir uşaqdı vücudumda hazırıdı.
Dörd kitabdı, şəbu-zildə zahirdi,
Ondan artıq sərəncamım ikidir.

Valeh

Valeh deyər bir bir əliflə qayın,
Necə eylər mənasını siz deyın.
Necə addır bəyanını söyləyin,
Ancaq ona demək olmaz ikidi.

Zərnigar xanım başladı şıltaq etməyə. Dedi:

– Sən cümlənin quruluşunu düzgün qurmamısan. Bu bağlamanın mənası düzgün deyil, ona görə də mən buna cavab verməkdən imtina edirəm.

Zərnigar xanım başladı Valehlə söz güləşdirməyə.

Valeh dedi:

– Zərnigar xanım, könlün istəsə sənə yenə bağlama deyə bilərəm. Ancaq sən düz başa düşürsən. Ona görə ki açə bilmirsən.

Valeh bərkdən gülməyə başladı. Məclisdə bilikli adamlar çox idi. Yerbəyerdən dedilər, madam ki, Zərnigar xanım belə deyir, onda özün aç, biz də fikir veririk. Düzgün açmasan özün bil, işin bitdi. Valeh başladı özü açmağa.

Valeh əbcəd hesabları yad eylər,
Belə mənaları tez savad eylər.
Bir “əlif”, bir “qayin” min bir ad eylər,
Ancaq ona demək olmaz ikidir.

Valeh sözü qurtaran kimi yerbəyerdən əl çaldılar. Zərnigar xanım özünü bağlanmış hesab etdi. Dışaltı gülüb sazı gətirib Valehin qarşısına qoydu. Valeh otuz doqquz aşığı azad etdi. Sonra gülüb dedi:

– Xanım, sözümüz sözdü, əhdinə əməl edirsənmi?

Zərnigar xanım dedi:

– Razıyam, sözüm sözdü.

Valeh molla çağırdı. Zərnigarın kəbinini özünə kəsdirirdi. Ordan götürüb Mənsim əfəndigilə gəldi. Xətayi xanımı da özü ilə götürdü. Abdalgülaba gəldi. Sənəm xanımı da yanına gətirib qırx gün, qırx gecə toy çağırdı. Firavan gün keçirib eyş-işrətə qurşandılar. Allah toyumuzu mübarək eləsin.